

Hirundo

ORNITOLOOGIASEKTSIOONI TEATED

Tartu

Nr 4 / 5

Veebruar 1990

TALVITAVATE VEELINDUDE VAATLUSTEST SINDIS

Observing Wintering Waterfowl at Sindi

Heinrich M i t t

Kuni 1966. aastani ei talvitanud Sindi tammist allapoole jääval püsivalt jäävabal Pärnu jõe lõigul ühtegi veelindu. Vahel peatusid siin lühiajaliselt küll mõned sinikael-pardid ja vesikanad. Alates 1966.a. sügisest jäid talvitama esimesed 14 sinikael-parti, kes viibisid siin kuni 1967.a. kevadeni. Kevadtalvel lisandus 4 jääkosklat. Järgmisel talvel talvitas 20 sinikaela, 2 jäälindu, 2 vesipappi ning kevadtalvel 2 jääkosklat ja 1 punakael-pütt. Olulisem arvukuse tõus oli 1974/75.a. talvel, siis loendasin juba 70 sinikaela. Pehmetel talvedel seltsis sinikaeltega ka teisi veelinde - näiteks 1974/75.a. 2 tuttvarti, 8 sõtkast ja 3 kühmokk-luike; 1979/80.a. 2 hallhane, 5 jääkosklat ja 2 rohukosklat.

Peagi sai selgeks, et sinikaelte arvukus on sügisest kevadeni väga kõikuv. Näiteks 1981.-1984.a. oli väikseim lin-

dude arv 42, suurim aga 160. Soojade ilmadega osa linde lahkus talvituspaigast, külmaga tuli aga tagasi, sest püsivalt jäävaba vett ja lisaööta leidsid nad lähikonnas ainult Sindist. Alates 1984/85.a. toimusidki loendused alates sügisest igal nädalalõpul, et saada täpsemat ülevaadet veelindude arvukusest kogu talveperioodi vältel.

1984.a. detsembris alustasin partide pideva talvise lisaöötmisega. Peale minu on seda siiani teinud püsivalt veel 8 Sindi inimest. Peamine toit on olnud sai ja leib, lisaks ka kartuli- ja juurviljakoores, tangud ning tammeterud.

Sinikaeltel on Sindis olnud ka väenlasi - hulkuvad kassid, samuti saagiahned inimesed, kes on püüdnud neid õngede ja silmustega. Varasematel aastatel hukkus sinikaela ka vabrikust jõkke voolanud kütteõlidega määrdumise tagajärjel. Kolm parti olen õldest puhtaks pesnud ja suvel peale sulgimist vabadesse lasknud.

1983.a. alates olen normaalse sulestikuga sinikaelte hulgas märganud ka erandliku välimusega linde. Neljal linnul on kogu sulestik olnud tahmakarva, pea aga enam-vähem must. Ühel linnul, kes on viibinud siin pidevalt 1984.-1989.a., oli kaelal ka valge triip nagu isalinnul tavaliselt; ülejäänud kolmel triip puudus. Aastail 1983-88 kohtasin helepruuni sulestikuga sinikaela, kellel oli kaelal 4-5 sentimeetri laiune valge riba, ka tiivaotsad olid valged. Ebatüüpiliselt olid ka nokk ja jalad oranzhikaspunased.

1985.-89.a. oli teiste sinikaelte hulgas muidu tüüpiline pardipruun emalind, kes äratas tähelepanu küllaltki suure valge laiguga kurgu all. 1986. ja 1989.a. oli taolisi linde koguni kolm, kuid veidi tuhmimate kurgulaikudega.

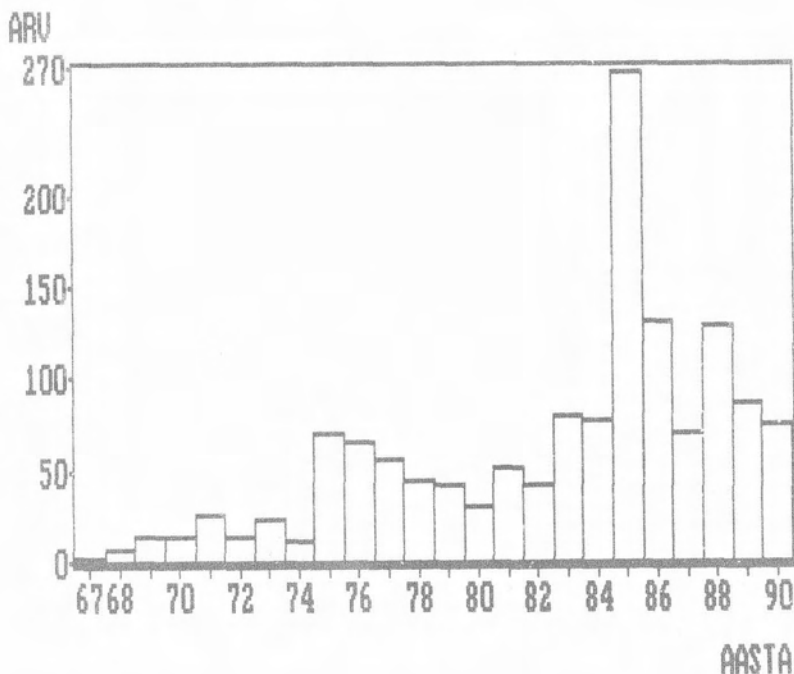
Kommenteerib Andres Kuresoo:

LUS-i vaatleja H.Miti poolt kirjeldatud muutused sinikaelte käitumises leidsid samal ajal aset ka paljudes teistes Eestimaa paikades. Kahjuks pole kusagilt mujalt teada nii pikaajalisi ja täpseid vaatlusi. Et kogu Eestit hõlmavate veelinnuloendustega tehti algust 1967.a. jaanuaris, on meil võimalus analüüsida nähtust enam-vähem algusest peale. Sinikaelte talvituskohastumuse kinnistumise mõttes oli Eestis pöördele tähtsusega väga soojade talvede periood 1970. aastate I poolel. Tollane arvukuse tase

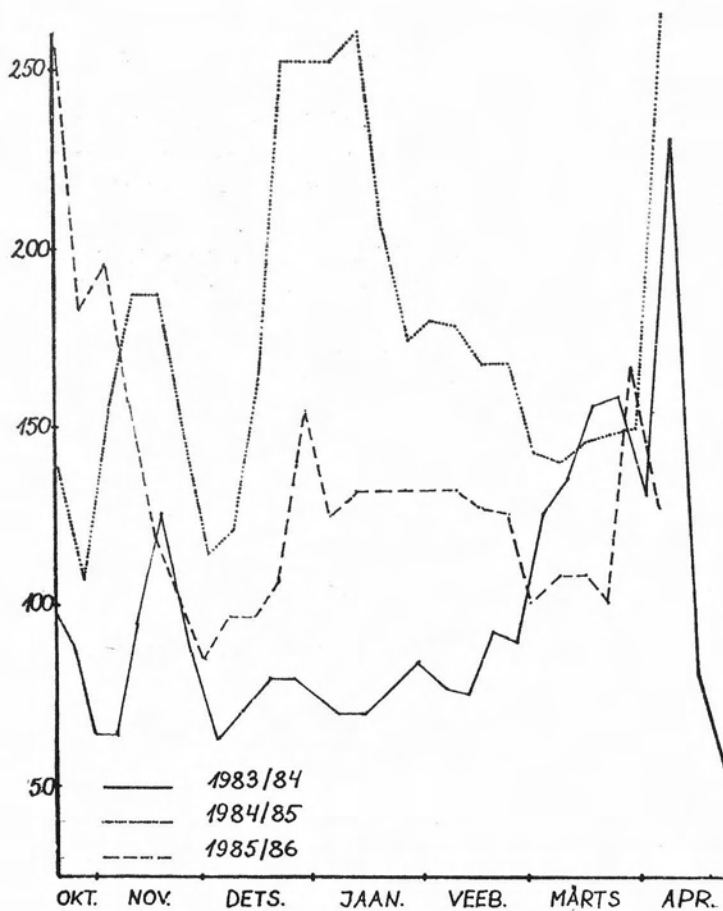
on kujunenudki laeks (v.a. ülisoodne 1982/83.a. talv). Karmid talved on alati kaasa toonud ka sinikaelte arvukuse languse.

Kui võrrelda ühe kindla talvituspaiga (Sindi) ja Eesti andmeid tervikuna, siis on arvukuse muutused enamasti ühesuunalised. Samas aga selgub, et kui karm talv (näit. 1984/85) kahandas sinikaelte arvu Eestis oluliselt, toimus Sindis plahvatuslik tõus (joonis 1). Siit on selge, et head talvituspaigad (püsivalt jäävaba vesi, lisa söötmine) on ranga pakase puhul sinikaeltele väga tähtsaks refuugiumiks, kus nad pakase edukalt üle elavad.

Veelindude taliloenduste programmi raames tehtud eriuurimustest on olnud tähtsaim 1983/84.a. talvel alustatud sinikaelte talvituskogumite sesoonse dünaamika selgitamine. Eriti häid andmeid oleme saanud Heinrich Mitilt, kelle vaatlusandmete põhjal on koostatud joonis 2. Esitatud arvukuskõverad sisaldavad endas rändefaase (oktoober - novembri keskpaik; aprilli I dekaad), talvituskogumi tekkimise (novembri keskpaik - detsembri keskpaik) ja lagunemise (aprilli II dekaad) ning suhteliselt stabiilse talvitamisfaasi (detsembri keskpaik - märtsi lõpp). Arvukuse kõikumise ulatus ja kulg talvitamisfaasis sõltub talve iseloomust (talve üldisest karmusest, eriti pakaseperioodide vältusest).

Joonis 1. Sinikaelte arv Sindis 1967-90.a. (jaanuariloendused).
Fig.1. Number of Mallards at Sindi in 1967-90 (in January).

Joonis 2. Talvitavate sinikaelte arvukuse sesoonne dünaamika Sindis.

Fig. 2. Seasonal dynamics of the number of wintering Mallards at Sindi.

Mis puutub sinikaelte värvushälvetesse, siis on kindel, et nende sagedus on kõigjal Eestimaal kasvanud. Põhjused pole täpselt teada; Üheks võiks olla metspartide ristumine kodupartidega, teiseks aga keskkonnamürkide mõju suurenenine üha enam linnastuvatele sinikaeltele. On ilme, et alati polegi tegu värvushälvetega, vaid linnud on lihtsalt määrduvad. H.Miti poolt kirjeldatud tahmakarva linnud olid tõenäoliselt siiski melanootilised isasinikaelad. Kirjeldatud helepruun isalind (valge kaelaribal) on vahest huvitavaim leid, helepruunid emalinnud pole seevastu eriti haruldased. Valgete kurgu- ja pugulaikudega sinikaelte esinemine on samuti sagedanenud. Värvushälvete esinemise täpsemaks selgitamiseks ootame teisigi eriliste sinikaelte kirjeldusi kogu Eestist.

RÖÖVLINDUDE PESITSEMISEST EDELA-EESTIS 1989.A.

Breeding Raptors in South-Western Estonia in 1989

Eedi L e l o v

Tõuke käesoleva artikli kirjutamiseks on andnud Soomes juba aastaid tehtavad sarnased kokkuvõtted röövlindude uurimisest (Haapala ja Saurola, 1989; Pekkala, 1989).

Ülevaates kasutatu on kogutud linnuklubi "Buteo" liikmete poolt 1989.a. suvel ca 750 km², mis moodustab 15,6 % regiooni (Pärnu rajoon) 4800 km²-st. UTM-i ruutudest on olnud täieliku vaatluse all Häädemeeste, Libatse ja Pärnu ruudud. Ülejäänud vaatlusmaterjal on kogutud erinevate ruutude osadest, mis on kujunenud harrastusornitoloogide (rõngastajate) vaatluspiirkondadeks, samuti 220 km² suurusest Halinga statsionaarist, kus artikli autor jälgib röövlindude arvukust ning pesitsusedukust alates 1978. aastast.

Pesitsusperioodil kontrolliti 91 suureavalist pesakasti, millest kodukaku poolt oli asustatud 11 (12,1 %) ja händkaku poolt 3 (3,3 %). Veel kontrolliti 6 tehispesa, mis mõeldud kotkastele, viudele ja kanakullile. Neist asustati 3 vastavalt väike-konnakotka, kaljukotka ja händkaku poolt.

Ülevaate esinenud röövlindudest ja nende pesitsusedukusest annab tabel. Tabelist puuduvad andmed must-harksaba ja punajalg-pistriku kui juhuslikku laadi pesitsejate kohta (must-harksaba kohtas ühes kohas pesitsusajal R.Endrekson). Vaatluse alt on välja jäetud ka kotkaliigid (v.a. väike-konnakotkas), kelle kohta kogutud andmed ei kuulu siin avaldamisele, ja rabapistrik, kes Pärnumaal praegusel ajal tõenäoli-